

POTĘPIAĆ (155) *vb impf*

W inf -ę-; *w formach praes i part praes act* -ę- (93), -ą- (11); -ą- *OpecŻyw* (2), *GroicPorz*, *BibRadz*, *HistRzym*, *RejPosWstaw* (2); -ę- : -ą- *MurzNT* (1:1), *BielKron* (1:1), *GrzegRóżn* (4:2); *w imp* -ę- (6) *BierEz*, *KuczbKat*, *NiemObr*, *WujNT* (3), -ą- (2) *SeklKat*, *KromRozm III*; *w pozostałych formach* -ę- (14), -ą- (4) *OpecŻyw* (3), *BielKron*.

-ę- (133), -e- (4), -em- (1); -ą- (16), -ąm- (1).

o oraz a jasne.

inf potępiąć (19). ◇ *praes 1 sg* potępiąm, potąpiąm (7). ◇ *2 sg* potępiąsz (3). ◇ *3 sg* potępią, potąpią (57). ◇ *1 pl* potępiamy (7). ◇ *2 pl* potępiacie (1). ◇ *3 pl* potępiają, potąpiają (20). ◇ *praet 3 sg m* potępiął, potąpiął (5). ◇ *3 pl m pers* potępiali, potąpiali (6). ◇ *fut 3 sg m* potępiać będzie (1). ◇ *3 pl m pers* potępiać będą (1). ◇ *imp 2 sg* potępiąj (2). ◇ *3 sg* niechąj potępią (1). ◇ *2 pl* potępiajcie, potąpiajcie (4). ◇ *3 pl* niechąj potępiają (1). ◇ *con 1 sg m* bym potępiął (1). ◇ *2 sg m* byś potępiął (1). ◇ *3 sg m* by potępiął (2). ◇ *2 pl m pers* byście potępiali (1). ◇ *con praet 2 pl m pers* byście byli potępiali (1). ◇ *impers praet* potępi(a)no (1). ◇ *part praes act* potępiając, potąpiając (13).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.* (z *Cn*).

1. *Ganić, piętnować, twierdzić, że ktoś a. coś jest złe(-y), że ktoś postąpił źle, nagannie; condemnare Vulg, Cn; damnare Cn* [w tym: z podmiotem nieosobowym oznaczającym tekst (8); kogo, co (101)] (107) : Bierz radę od przypowieści/ Nie potępiay ich proftości. *BierEz* H2; *OpecŻyw* 5; *MurzNT* 21; *OrzRozm M2v*; *GrzegRóżn* B4; *WujJudConf* 68v; *RejPosWstaw* 44; ieden młodzieniec z Mnifzką do Konftántynopolá wćiekl/ wżyfy go potępiáli mowiac: nie tyło dwie duży zabił/ ále y ták fzkárádný przykład przed oczy ludzkie puścił. *SkarŻyw* 99, 100, 602; *CzechEp* 97; *NiemObr* 114; *WujNT* 8, 47, 108, 890; gdy fię co pewnego y iáwny á znaczny grzech pokaże: drugie miłosierdzie każe Pan Chryftus czynić: Nie potępiąć. To ieft duże iego nie dáwac wnet do pieklá ięzykiem: ále ráczy zmiłowac fię nád vpadkiem iego *SkarKaz* 279a, 158b, 279a [2 r.]; Są ludzie/ ktorzy zá máłym domyślem y znákiem y odniesieniem/ ludzie potępiáią. Bączny nie rychło wierzy *SkarKazSej* 662a.

potępiac czym (3): *BielŻyw* 81; *NiemObr* 91; W bołtwie trzy perfony wyznawamy [...]. Czym potępiamy Zydy niewierne/ ktorzy fię do perfon znac y wierzyć niechcą. *SkarKaz* 276a.

potępiac w kim (1): A zaz to nie Papielká ieft hárdosc/ fwoie rzeczy fprawiedliwic á w drugich thez pothępiac? *GrzegRóżn* B4v.

potępiac w czym [= z jakiego powodu] (2): Iákowáz tedy śmiałością nas potwarzáią y potępiáią w tym w czym fámi dobrze fię poftępowac wyznawáią? *GrzegRóżn* B4v; *CzechEp* 71 marg.

W połączeniach szeregowych (3): Máło oto dbáiac/ iż X.K. láie/ gromi/ potępia/ y wżczypliwie przymawia: przeltawáiac bowiem/ ná świáductwie dobre^{go} fumnienia/ niewinnościá náłzá ćielzyć fię będziemy *NiemObr* 91; ktorými [potwarzami] X.K. nie tylko niesprawiedliwie/ ále y nie obacznie/ ludzi niewinne fzácuie/ fadzi/ y potępia *NiemObr* 91, 95.

W przeciwstawieniach: »potępiac ... czcić, dopuszczac, sprawiedliwic, wychwalac« (4): iákořmy cnotę winni wychwalac/ ták złość potępiac *BielKron* 253v; *GrzegRóżn* B4v; A więc to nie piekielna á nieznořná hárdosc y pychá: Doktory święte ktore Kořciół záváfze nietylko przyimował/ ále y czcił/ y

ważył/ y święcił/ potępiąć [...]? *WujJud* 34v; Ale go [*wiełożęństwa*] Luter wáńz nie potępia/ y owłzem go dopułzcza. *WujJud* 211.

W charakterystycznych połączeniach: potępiąć bałwochwalcę, cielesne żądze, niewierne, niewstyd, pijanice, poligamiję, prostotę, przysięgi, sakramenty, upor, złość (2).

Zwrot: »(ludzie) niewinne potępiąć« = condemnare innocentes Vulg [szyk zmienny] (3): OpecŻyw 59v; NiemObr 91; A gdybyście wiedzieli co ieft; Miłosierdzia chcę/ á nie ofiary: nigdybyście byli nie potępiáli niewinnych WujNT Matth 12/7 [przekład tego samego tekstu: OpecŻyw].

Szeregi: »ganić i potępiąć« (1): a iż to wżytko prawdá/ cokolwiek on [Kościół] trzyma y podawa: á to wżytko fałż/ cokolwiek on gáni y potępia. WujNT 726.

»hańbić i potępiąć« (2): OrzList e2; [Luter pisze:] Nie dla tego mowię ábym hánbił y potępiał liedm Sákrámentow/ to tylko powiádam że ich żaden piśmem poprzeć nie może. ReszPrz 56.

»odrzucać i potępiąć« (1): Odrzucamy tedy y potępiamy polygamią/ wiełożęństwo niezbożne WujJudConf 211.

»potwarzać i potępiąć« (2): tymi rozdzielnymi mowámi to pokázuią/ że oni mnogich Bogow nie wczą/ á nas co toż mowimy złościwie przeciw łumnieniu potwarzáią y potępiáią. GrzegRóżn B4v, B4v.

»sądzić (a. posądzać), (i) potępiąć« (3): CzechEp 407; NiemObr 94; ábyfmy tobie podobni byli/ dobrze czyniác wżytkim ktorym możem. Nikogoż nie poładzáiac/ nikogoż nie potępiáiac SkarKaz 280b. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»potępiąć i szczypać« (1): ktory [szatan] áby kácerstwo wwiodł/ prawdę lámę wprzod pothąpia/ y łzczypie. GrzegRóżn G3v.

»potępiąć i złorzeczyć« (1): to ieft przeciw Piśmu Swyętemu/ ktore zákázuie potępiąć y złorzeczyć komu. BielKron 196v.

Przen (5) : Przeto wielcy łą błędnicy ci to heretykowie/ ktore y łam rozum ludzki potępia/ gdy ludzie rózne karánia ná rózne grzechy łtáwią [zaś heretycy wszystkie grzechy traktują równie surowo] SkarKaz 313a, 382b marg.

a) Wypowiedzią na inny temat lub postępowaniem dawać podstawę do interpretacji potępiającej kogoś (3) : ktore [ceremonie] on [papież Grzegorz I] wynálał/ y przez nie onę proftotę przodkow łwych w odpráwáwoniu [!] nabożeństwą iákoby potępia: gdy ná nim iáko proftym/ á nic nie wyłtáwnym/ nie przelawáiac/ świętnieyłze łam wymyśliwłzy/ one^{go} náśládownáł CzechEp 333; SkarKaz 204a.

potępiąć w czym (1): X(iądz) K(anonik) potępia wżytki Zbory Apostolskie, w tym w czym nas potępia. CzechEp 71 marg.

a. Odrzucać (1) :

W przeciwstawieniu: »potępiąć ... sobie zwolować« (1): [Królowna odrzuciła względy starających się o jej rękę ksiąźąt] Rzekłá iey [matka]: Złá corko á bez włtydu/ procz chcełz łwoy rod poniżyć? Kxiąźetá wielkie á známienite potąpiałz/ á vbogiego topniá morłkiego łobie zwoluiełz? HistRzym 14.

b. Uznawać za odstępstwo (odstępce) od wiary; wykluczać ze społeczności religijnej (zwykle Kościoła katolickiego) (57) : ty ktorzy by to thrzymaly kłnye {papełz y} vyeecznye pothąpyayacz przekłyna PatKaz I 13, 13; Toć nye moye/ [...] ále Páwłá S. łłowá/ ktore Lutrá twego y z yego náłłádowncy

zbygłymi kápłany/ mnichy/ y mniłzkámi potempyáją *KromRozm I C2v, O4v*; kthorzy potępyáią prawdę Ewányeliey íwíętey/ máiąc ią zá odščzepyenńthwo *LubPs Gv; OrzList d4v*; bo íe tákież [chrześcijanie] ná troie rozdzylili/ íedni RzymŃcy/ drudzy Greccy/ drudzy Nowokrczeńcy z brátry/ íedni drugie potápiaíając *BielKron 119, 118v; GrzegRóżn N4*; Czemułz íe wy im [konfesjoniŃci *Lutrem*] tedy popífuiiecie/ gdy on was íam potępia/ y zá Heretyki poczyta? *WujJud 53; WujJudConf 231; RejPosWstaw [143²]; SkarJedn A3v, 81, 298, 305, 334, 397; SkarŻyw 320, 358, 368*; ktorzych wyznánie luftyn przypominá/ á przedŃsie ich nie potępia/ tylko powiáda/ iż íię z nimi nie zgadza *NiemObr 125, 99, 132, 137; WujNT 427 marg, 509, 661, 699 [2 r.], 777*; Ktoby mowił iż íię w ChrytuŃsie ożywiáią dżiatki/ ktore bez vczeltnictwá Sákrámentu/ to íeŃt bez chrztu/ z tego Ńwiátá íchodzą: ten íię íprzećiwia kazániu ApoŃtolŃkíemu/ y koŃcioł wżytek potępiá [!]. *SkarKaz 578b, 118b.*

potępiáć czego (1): Przezoż błędow heretyckich ktoremi nas do Zydow ciągnęli/ á mowili iż tenże íeŃt Oćiec co y Syn/ koŃcioł Ń. potępia. *SkarKaz 276b.*

potępiáć z czego (1): Potwarzy tedy y kłámŃtwá íą SofíŃtickie/ ktorzy íwym zmyŃlonem wyłáçzeniem/ pismo S. potępiáią z kacerŃtwá y z nieprawdy *GrzegRóżn D3v.*

potępiáć jako jakiego (1): Ńwiętych Oycow Píłmá chcećie popráwować? á one íáko obłędliwe potępiáć? *WujJud 36.*

potępiáć czym (3): *GrzegRóżn D3v*; na ízoftym tákże w Cárogradzie Koncylium/ gdy líft Agátoná był czytan/ ktorym Monothelity potępiáł/ [...] wżyŃcy krzyknęli: [...] *SkarJedn 118*; iż to íeŃt wrząd Piotrá [...] haeretyki náprzećiw Kátholickiey wierze powŃtawáiące/ y błędy ich/ zwierzchnoŃcią ApoŃtolŃką potępiáć. *WujNT 430.*

W połączeniach szeregowych (4): bula oíoblyua od íyxta papyeza czwartego moczą papyelką, vydana takye fromoczy y hańby y ye potápya ktorzy mouyá yńch nyepoczáczya {maryey przeŃz grzechv ízwaczá} ale poŃzwycáçzenya ma bycz vezwano to ízwyaťho *PatKaz I 13; GrzegRóżn K3v*; wżyŃtkie ty^m przećiwne błędy y odščzepyenńtwá íákieżkolwiek od KoŃciołá potępione y odrzucone/ y przekłęte/ ía tákież potępia^m/ odrzuca^m/ y przeklina^m. *WujJud 27*; Potępiamy tedy/ gánimy y od nas odpędzamy wżyŃtki te ktorzy zwierzchnoŃcią gárdzą/ y wrzędowi nie poŃŃuŃzni íą. *WujJudConf 215.*

W charakterystycznych połączeniach: potępiáć błędy (błędow heretyckich) (3), fałsze kacerskie, filozofijá, heretyki(-a) (4), kacerstwa(-o) (4), KoŃcioł (zachodne koŃcioły) (2), krzty, księgi [czyje], monotelity, msze, obłędnego odszczepieńŃstwa, prawdę Ewanjelijej, sekty, wymysły [czyje].

W przeciwstawieniu: »chować, przyjmować i wyznawać, społec mieć ... potępiáć« (3): WujJud 27; SkarJedn 118; Tá k też Kátholikom włáŃna íeŃt/ podánie y vŃtáwy oycow Ńwiętych y mowy w koŃciele zwyczáyne chować/ á potępiáć nowe náuki y wiáry *WujNT 733.*

Szeregi: »ganić i potępiáć« (1): ktore oíoby/ y rzeczy ten KoŃcioł RzymŃki gáni y potępia/ oni [posłowie ormiańŃcy] telz y zá zgánione y potępione máią *SkarJedn 319. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»sądzić (a. poŃędzác) i potępiáć« (2): Nie íeŃt tákowa hárdá dumá we mnie/ ábych miał tych wżytkich ktorzy íię z námi ná íednákie wyznánie we wżytkim nie zgadzáią/ poŃędzác y potępiáć. *NiemObr 99, 98.*

Przen: Wypowiedzią na inny temat lub postępowaniem dawać podstawę do interpretacji potępiającej kogoś (10) : GOdziło by fię przywieść náukę tego wielkiego Doktorá/ iákośmy przy innych czynili/ ná pokazanie tego/ iáko ninieyŝe kácerŝtwá potępiá *SkarŻyw* 203, 91; *Iefliby nie byli posłáni* [*Rom* 2/15].) To mieyŝce Apóstołŝkie iáwnie potępiá haeretyki y ŝektarze wŝytkie/ y pokázuie że ŝą zwodzićiele y fałszywi prorocy: ktorzy idą nie będąc poŝłáni. *WujNT* 560, 200 *marg*, 313, 730, Xxxxxv, Yyyyy4v.

potępiac czym (2): [*Jeśli się nie odrodzi*] *Z wody y z Duchá* [*Ioann* 3/5].) Tymi ŝłowy Pan potępiá naprzod Pelágiány y Kálwiniŝty/ ktorzy dziatkom nieokrzczonym ŝmieią zbáwienie y żywot wieczny obiecować: gdyż oto ŝlyŝą/ iz ŝaden beze krztu/ [...] áni do koŝciołá/ áni do niebá wniŝć nie może. Nád to potępiá Lutry y Kálwiniŝty/ ktorzy vczá iz lámá wiárá doŝyć ieŝt do zbáwienia *WujNT* 313, 817.

2. Osądzac, skazywac; condemnare Vulg, Mącz, Cn; damnare Mącz, JanStat, Cn; iudicare Vulg, Cn; configere, decernere, pronuntiare Cn [w tym: kogo (44)] (46) : rzékł [*Jezus*] ku onéy niewieŝcie [*oskarżonej o cudzołóstwo*]: Niewiaŝto gdzie ŝą ci tzo cie potępiáli/ widziŝs iŝ ŝádnij cie niepotępiáią. [...] Ani iá ciebie potępiám/ idzi iuŝ w pokoiu/ a wiécy niechciéy grzeŝlytz. *OpecŻyw* 78; *BielKron* 463; *Litera salutaris, Litera A.* przes którą ŝędziowie wolno puŝzczáli oskarżonego. A, id est absoluimus, C. id est condemnamus, Skázuyemy/ Potępiamy. *Mącz* 195d, 77b; *WujNT* 338 *marg*.

W przeciwstawieniu: »potępiac ... wolno wypuszczac« (1): Niechay tedy ŝędziowie niepotępiáią niewinnych/ álbo teŝ wolno niewypuŝzczáią winnych *KuczbKat* 340.

Przysłowie bibl [*Luc* 6/37]: *SeklKat* M3v; ktory [*Bóg*] rzékł: Nye ŝádzćye/ nye będyćeýe ŝádzeni/ nye potęmpyayće/ nye będyćeýe potęmpyeni *KromRozm III* L4; *WujNT przedm* 4, s. 28 *marg*, *Luc* 6/37. [*Ogólem* 5 r.]

Zwroty: »potępiac niewinnego, niewinnie« [*szyk zmienny*] (2:1): Kto niewinnego potępiá ŝam ŝiebie rani, bo dla tego ŝumnienie iego będyće gryŝć zawŝdy. *BielŻyw* 77; *KuczbKat* 340; *NiemObr* 150.

»potępiac [o co] na ŝmierć« (1): Bo nikt krolá bluźnić nie może/ ktoryby y Bogá zaráz tego ktory go ŝtáwi/ nie zbluźnił. Y ták potępiáno o to ná ŝmierć ludŝie w piŝmie ŝ. iz Bogá zbluźnili y krolá. *SkarKazSej* 692b.

Szeregi: »karać i potępiac« (2): Aczkolwiek práwo ták nowégo iáko ŝtárégo zakonu/ té ktorzy bráćią zábiiáią/ y inŝé okrutné vczynki czynią/ frogo karze y potępiá [*graviter puniat et damnet JanStat* 563] *SarnStat* 595 [*idem*] 609.

»oskarzac abo potępiac« (1): Ofobliwy vrząd zakonu ieŝt aby vczył/ Bo iefliŝ ofkárza ábo potępiá tedy ŝie to ŝtawa dla grzechu/ nie z wŝalnoŝci zakonu. *BibRadz* I 103c *marg*.

»ŝadzić i potępiac« (3): *MurzHist* F3v; *CzechEp* 74; iáko teŝ Chriŝtus pan groŝi wŝytkim ktorzy niewinnie inŝyich ŝádzą/ y potępiáią *NiemObr* 150.

W przen (1) : Bom ŝię pana zaprzáł/ Moie mię ŝumniénié ŝádzi i potępiá ani mi inŝzego ŝędzie⁸⁰ potrzeba. *MurzHist* F3v.

Przen (3) : cŝłowiek ŝpráwiedliwy vmárty/ potępiá żywe nieŝpráwiedliwe *Leop Sap* 4/16.

a) Osądzajac kogoś, okazywac się samemu winnym tego przestępstwa (2) :

Zwrot: »sam, samego siebie potępiac« [*w tym: w czym* (1)] (1:1): Abowiem w czym drugiego ŝádzíŝ/ w tym ŝámego ŝiebie potępiáŝ: Bo toŝ czyniŝ co poŝádzáŝ. *WujNT Rom* 2/1, Bbbbb3v.

b) [Zasługiwać na wyrok skazujący: Rzekli sędziowie/ pánie ná co mamy dáć fkazánie/ ábowiem wláfnie iey wyznánie potápia iá *HistPonc* M8.]

a. *Skazywać na potępienie wieczne; ad impia Tartara mittere, damnare caput Orco Cn (22) : MurzNT* 218v *marg*; Dzyękowánye s proźbą/ áby Pan Bog wiernych z niewiernymi potępyać nie raczył/ owfzem áby ie wywiodł ná práwá drogę zbáwyenną. *LubPs* aa6 *marg*, aa6; Niech ksiáżę swiátá tego/ groźi nam frogo/ nic nie może/ bo [...] potępia go fłowo Boże. *ArtKanc* K7; *SkarKaz* 7a.

potępić za co (1): iż Pan Bog ták rownie dáie żywot wieczny y nieśmiertelną chwałę ludziom zá ich vczynki dobre; iáko ie potępia zá złe ich vczynki. *WujNT* 529.

W przeciwstawieniach: »dać żywot wieczny, [zbawiać] ... potępiac« (1): *WujNT* 529; [chociaż wśyfcy ludzie iednáko pod grzechem fá zámknieni/ przedfię nie wśyftkich [Bóg] zbawia/ y nie wśyftkich też potápia *GilPos* 113v].

Przen (16) :

a) *Odsyłać do piekieł (1)* :

Szereg: »dręczyć i potępiac« (1): y wołáli zá Pánem czárći oni w nich [opętanych] będąci. Co ná [lege: nam] y tobie/ fynu Boży. Czemułz przed czáfem przyfzedł/ ábyś nas dręczył y potępiał. *BialKaz* G3v.

b) *Twierdzić, że ktoś zasługuje na potępienie wieczne (10)* : Augułtyn też miałto zá wśtawę Apołtolfką/ dziećiom okrczoným/ fácráment wieczrzey Páńfkiey fzfáfowác/ y tákie dzieći/ ktoreby fácrámentu tego nie wżywały/ potępiał *NiemObr* 75, 148, 149; [*Chrystus*] Potępia tych/ ktorzy gorśzą malutkie. *WujNT przedm* 36, *przedm* 37.

W przeciwstawieniu: »potępiac ... zbawienie przyczytawac« (1): Co też potym przydaie/ twarz nam niewśtydliwą przypifáwśy: Zebyłmy swiát wśyftek potępiac mieli/ fobie fámym zbáwienie przyczytáiąc *CzechEp* 407.

Zwrot: »sam siebie potępiac« (3): Ktoby záś był ieden z odrzuconych/ muśi być potępion/ acz by téłz daleko mniéi grzechow popelnił. [...] Takci oto ftradny Spiéra fám siebie potępiá i iefzcze ciężyi potępiac będącie *MurzHist* G4, Kv.

Szereg: »posądzać i potępiac« (1): Tu záś pokázuie/ iż áni Zydowie mogli być zbáwieni przez zakon ktorym fię chlubili/ pośádzáiąc y potępiáiąc Pogány: chociaź tákże iáko y Pogáni grzełzyli. *WujNT Rom* 2 *arg*.

c) *Postępować w sposób zasługujący na potępienie wieczne (2)* :

Zwrot: »potępiac sam siebie« [szyk zmienny] (2): PRzyfýęgá komu iefť nákazana/ ma iá vczynić [...] z dobrá bącznościá/ fpráwiedliwie: Aby nie obráził przodkiem páná Bogá/ biorąc Imię iego ná dáremno/ potym bliźniego fwego/ wśkadzáiąc go nieśpráwiedliwą przyfýęgá ná máiętności iego/ ná ofťátek Sumnienia fwego/ potápiając fám fyebie. *GroicPorz* y4; *WujNT* 99.

d) *Być przyczyną potępienia wiecznego (3)* : Ktori niedupha panu bogu [...] / nie wierząc iego dołfić vczynięniu za grzechi náłśe/ ten [...] ftawa fię fynem wiecznego potępienia/ bo go iego niewierność potępia. *SeklKat* D4v; *MurzHist* R3v.

Zwrot: »potępiac wiecznie« (1): Wydawa s siebie [grzech pierworodny] owoće/ grzechy cielkie a wśtawiczne/ y téłz potępia wiecznie *SeklPieś* 31v.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (2) : Condemno – Potepiąm. Calep 235a; Damno – Potepiąm, ganię, gardzę. Calep 287a.*

Synonimy: 1. ganić, hańbić, osądzać, sromocić, strofować; 2. karać, osądzać, oskarżać, posądzać, sądzić, skazować, zdawać.

Formacje współrdzenne cf TĘPIĆ.

Cf POTĘPIAJĄCY, POTĘPIANIE

KW, ZCh